

pogled mislil. Njih namen je, podati Nemcem vsaj približno sliko, kako stališče je v univerzalnem Goethejevem duhu zavzemal slovanski jug. Uvod podaja kratek, mogoče za nepoučene Nemce, ki jim je v prvi vrsti namenjen, prekratek pregled političnih in duševnih razmer v jugoslovanskem svetu Goethejeve dobe. Lep kontrast temu, s popolnim poznanjem stvari pisanem uvodu je sledeče poglavje, ki analizira sliko, kakršno je o južnih Slovanih one dobe lahko dobil Nемеc iz svojih knjig. Goethe je bil v tem oziru mnogo boljše poučen, ker je imel v J. Grimmu in J. Kopitarju boljše informatorje nego v onodobni nemški znanstveni književnosti. Vedno pa ga je v prvi vrsti zanimala srbska narodna pesem. V mladih letih je prevajal, ves prevzet od njene lepote, «Hasanaginico», v starosti se je zopet povrnil k srbski narodni pesmi in pisal o nji. V prvi vrsti ga je zanimala kot poeta njena lepota; globlji zmisel jugoslovanskega nacionalnega gibanja mu je ostal prikrit, saj kot človek brez zmisla za «historičnost» ni nikdar pojmoval nacionalističnega gibanja med lastnimi rojaki. «Barbarski» elementi v s n o v e h srbske narodne pesmi so ga sicer — posebno v starosti — odbijali, zato pa je pokazal globoko umevanje za njeno estetično lepoto, za vse ono, kar je srbsko narodno pesem po njeni estetični strani kvalificiralo za sprejem v «svetovno literaturo». Pri tem ga je vodil fini instinkt umetnika, da je v nerodnem italijanskem prevodu zaslutil prirodne lepote izvornika, ki mu je bil neumljiv.

Na koncu skicira pisec na kratko — na dobri strani! — kako so se Goetheju južni Slovani oddolžili za njegov trud. Prevodi iz Goetheja in njegov vpliv na razne jugoslovanske pisce, vse to je samo kratka skica, ki Goethejevega vpliva na južne Slovane nikakor ne more izčrpati. Prav posebno pa opozarja na Goethejevo lastnost, ki je pomembna v današnjih časih, na lastnost, ki jo je Goethe našel sam na sebi, namreč «Glück und Wehe eines Nachbarvolkes zu empfinden, als sei es dem eignen begegnet.»

J. A. G.

KRONIKA

Levstikovo delo za Prešerna do leta 1866. — Nova orientacija v kritiki Prešerna in Koseskega je v dobršni meri zasluga Frana Levstika, ki je bil vsaj že leta 1849. z lastnimi pesnitvami pod močnim vplivom Prešernovim ter vsaj že leta 1851. v izraziti opoziciji proti Koseskemu, a začel končno, morda pod vplivom «Vodnikovega spomenika» iz leta 1859., zlasti tu objavljenega Auerspergovega «Nachruf an Prešern», obračati svojo pozornost tudi v smer raziskavanj Prešernovega življenja in dela (dr. Kidrič v predavanjih in v seminarju; prim.: Grafenauer, Zgodovina II, 275—323; dr. Žigon, Levstikovo delo za Prešerna, Slovan 1914—17; isti, Iz dijaških let Levstikovih, Slovan 1916; dr. Prijatelj, Klasje, Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino VI, 144—164).

Najstarejši ohranjeni dokument Levstikovega gradiva za Prešerna je po moji sodbi članek «Nekoliko težjih reči o Prešernu», nekak komentar Prešernovim poezijam (objavil dr. Žigon, Slovan 1914, 317, danes v študijski knjižnici v Ljubljani). Sodim, da je nastal ta Levstikov spis med letom 1859. in 1860., namreč v dobi pisateljevega bivanja na Kalcu pri Vilharju. Pisatelj se opravičuje, da nima «pri sebi potrebnih pripomočkov», na drugem mestu pa omenja, da v času, ko to piše, Slovenci še nimamo slovarja, a ta je zagledal beli dan leta 1860. To Levstikovo delo je neznanstveno in nesistematično.

Ko se je pod jesen leta 1862. vrnil Levstik v Ljubljano, je zvedel, da zbira publicist Ludovik Germonik, izza leta 1857. amanuensis v ljubljanski študijski

knjižnici, že dlje časa gradivo za Prešernov življenjepis. Po njegovem mnenju bi bila «sramota velikemu Prešernu», če bi ta «šmaren» «prišel na svitlo in celo v nemškem jezici», zato je sklenil, da spravi spis iz Germonikovih rok (Ljubljanski Zvon, 1920, 553). Tako je nastala sledeča pogodba med Levstikom in Germonikom z dne 22. decembra 1862 (doslej neobjavljena, ohranjena v študijski knjižnici v Ljubljani v Levčevi «Prešernovi mapi»; original v gotici in s svinčnikom; črta / pomenja, da je v originalu tam nova vrsta):

«Bedingnisse.

- 1) Das Manuscript muß berufen sein, Furore zu machen.
- 2) Zu diesem Zwecke muß eine tiefgreifende und einschneidende Charakteristik des slavischen Volkes, der Slovenen, der Zeit und der Zeitgenossen Preschern's im Geiste des Slovenenthums als Einleitung vorausgehen.
- 3) Es ist die Zeit gekommen, wo man ohne Rückhalt nicht veredeln, über Prešern sprechen kann.
- 4) Wünschte ich vom Manuscript nach dem Druck im Naprej, der natürlich in dem Geiste dieser Zeitschrift mit Modifikationen erfolgt, in einer deutschen Zeitschrift (Wiener Zeitung) Gebrauch zu machen.
- 5) Wird über Prešern's Biographie im Naprej u. 15 Zeitschriften Reclame gemacht.
- 6) Honorar wird bei Nichtensprechung mit größtem Vergnügen mit Zinsen rückerstattet, weil es bereits von zwei Ztgen akzeptirt ist.
- 7) Wird das Manuscript in drei Wochen von heute an vollständig zur freien Benützung übergeben.
- 8) Quellen — alle gedruckten und etwa 4—5 mündliche Überlieferungen, daher Original.
- 9) Ich bin froh, wenn ich nicht als mitbetheiligt bei der Biographie erscheine, weil es schädliche Angriffe setzen würde.

Germovnik m. p.

Diese Bedingnisse werden unbedingt eingehalten, nur wird es in der Willkür des Acceptanten liegen, den Punkt 4) zuzulassen oder zu kassiren oder zu modifizieren.

Germovnik m. p.

Laibach, 22. Dez. 1862.

Levstik m. p.

Prešerns Jugend / (Geburtsort, Eltern, Verwandte) / Prešerns Studien / (In Laibach — / In Wien (Löwenburgisches Institut — / Doktorprüfung / Neuerlich in Laibach — / juristische (Advokat) Praxis / Prešerns Liebe / Prešern's Zeitgenossen (d. i. seine Freunde und Feinde in Laibach) / Čop, Supan (Jak.), Koritko, Smolej / Prešerns dichterische Glanzperiode / Zibeliza / 1848 / Prešern in Krainburg (Anwalt der Nationalgarde / Prešern's Tod / Prešern's Poesien / Pesmi / Balladen / Sonetje etc. Napsi (Schiller — Göthe — Xenien — Epigrami / Namhaftmachung der literarischen Notabilitäten oder Dunkelmänner — / Seine deutschen Gedichte / Urtheile über Preš. / Celakovsky Rizzi die bedeutendsten / Übersetzer im Deutschen / dessen ungedruckter Nachlaß / NB. Seine Beziehung zur deutschen Literatur / Seine Personenbeschreibung — / Portraite / Sein Privatleben / Seine Bedeutung als slov. Dichter / Vergleich mit Vodnik-Koseski»

Tudi ta pogodba vsebuje dokaz, da se je Levstik resno pečal s Prešernom že pred 22. decembrom 1862., ko je nastala. In pripisi pod pogodbo nam značijo

dovolj izčrpen zasutek za spis o Prešernu v času, ko je bilo prešernoslovje še zelo revno.

Germonik, ki je imel pogodbo za resno, je napisal o tem, kaj snujeta v Ljubljani «ein bekannter slavischer Literat» in Levstik, informativen članek, katerega so objavile «Stimmen aus Innerösterreich» dne 18. marca 1863 brez podpisa (str. 30—31). Levstik je hotel reagirati s sledečim **odgovorom Germoniku z dne 21. marca 1863** (doslej neobjavljeno, ohranjeno v Levčevi «Prešernovi mapi» v študijski knjižnici v Ljubljani):

«Dopis. Iz Ljubljane 21. marca. — Gospod «Nekdo». V ... mestu je čuden mož, ki se mu pravi g. «Nekdo». Ta sloveča glava imenuje sama sebe «ein bekannter literat», dasitudi zunaj Ljubljane prav nihče ne vé za-njo. Kakor je g. «Nekdo» iz dna svojega srca ponižen, pa vendar ga jezi ta neprijetnost, in rad bi jej v okom prišel; zato sam sebe, koder hodi in kadar zine, hvali, kako mala stvarca mu je to, da velikanske misli «iztresa iz rokava». Dopisuje tudi po časnikih, če ni drugače celó sam o sebi in o svojej nepoznanej slavi — ali vse zastonj! Nehvaležni svet ne bere, in on še zmirom tiči v temnicah nezadolženega nepoznanstva! G. «Nekdo» sodi sploh, da je petelinje petje po časopisih grozno važna, jako imenitna reč. On meni, da bi se bil svet uže davno podrl, ko bi ga to, tako potrebno krkililánje krepko po konci ne držalo, in ker je tudi on sam krkililáč, zato po vsej pravici misli, da je naslonjene tudi nanj vsaj polovica teže vsega sveta. G. «Nekdo» svoje dopise potem reže iz časnikov, da jih svojim prijateljem daje za večni spomin goreče ljubezni. Potrebno se je zdelo, nekoliko povedati, kakošen je ta mož, da bi naši bralci laže razumeli, kar pride precej zdaj na vrsto. Ta g. «Nekdo» je 18. dan t. m. zakrkililál v «Stimmen aus Innerösterreich», da z n a n p i s a t e l j uže tri leta po Ljubljani išče snovi (m a n j k a: za Preš) i r n o v životopis, in zdaj, ko je dovršil to delo, da se je dogovoril z menoj, da ta životopis obenem pride v nemškem in slovenskem jeziku na svítlo; da bodem tedaj slovenski jaz pisal, samo da sám po svojih mislih, kar se tiče Preširnovega razvijanja. Ali to je bilo tako-le: uže več nego tri leta je, kar je g. «Nekdo» res o P r e š i r n o v e m životopisu govoril, pa nič storil, in lansko poletje še le je nekako zvedel za g. Ivana Zupana, dijaka 8. razreda ljubljanske gimnazije. Ta mladenič, ki je P r e š i r n o v e rodovine, povedal mu je več od polovice vsega, kar je g. «Nekdo» nabral; poleg tega je nekoliko slišal tudi iz družih ust, ktera vsak dan lahko posluša, nekoliko celo od mene samega; ali v rokopisu nikogar ni imenoval, kakor bi bil raztrgal sam Bog vedi koliko podplatov, predno si je znesel Fenisovo gnjezdo, iz katerega se je ménil povzdigniti na perutih prerrojene slave iz pepela dolge, nezasluzene pozabe. Ko je vse to imel, popiše nekaj papirja, polije svoje umotvorje s prežgano juho triindvajsetletnega slovstveno-zgodovinskega učenja — kakor se rad sam pobaha — in potem jame trobiti po mestu, da ima Preširnov životopis gotov. — Uže pred nekaj leti sem pa se jaz mnogo pečal s Preširnovo poezijo in imam uže več pisanega o tej stvari. Črtic pa iz pesmarjevega življenja nisem iz ustnih izročil nikoli mogel zbirati, ker so mi branile okolnosti. Zato mi je bilo po godi, ko mi je g. «Nekdo» ponujal svoje «date», za ktere je dobil več, nego je zahteval izpočetka; ali zmenila sva se, da ž njimi naredím, karkoli hočem (zur freien verfügung), in da on ne sme dati nič natisniti, predno ...»

Tu pa je konec strani in nadaljni rokopis Levstikovega članka se nam ni ohranil. Objavil Levstik članka ni. S trditvijo, da se je že pred nekaj leti

sam mnogo pečal s Prešernovo poezijo in da ima tudi že več pisanega o tej stvari, meri pač na «Težje reči o Preširnu», ki sem jih lokalizirala v leta 1859.—1860.

Zdi se pa, da pogodba z Germonikom tudi na Levstikovi strani ni ostala popolnoma brez plodu. Domnevam, da datira Levstikov fragment «Preširnovno življenje» v to dobo (objavil dr. Žigon, «Slovan» 1914, 285; danes last študijske knjižnice v Ljubljani). Da se je bavil ob tem času s to stvarjo, pravi v pismu sam. Sodim, da je nastal ta Levstikov spis časovno za pogodbo z Germonikom, a vendar najbrže še leta 1863. Da je spis nastal po 23. juliju 1862., je nedvomno. Levstik pravi namreč v njem o deželnem glavarju Ulepiču, da je že umrl v Ljubljani, a Ulepič je umrl 23. julija 1862. in sicer v Karlovih varih, o čemer so poročale «Novice» 30. julija 1862. (str. 261). Z Levstikovo opazko o 83letni Lenčici Prešeren, sestri Prešernovih «duhovnih stricev», pridemo v leto 1863., ker se je Lenčica rodila leta 1780. (prim. Kidrič, Prešerni, ČJKZ VI, 192, št. 120). Da delo ni nastalo po februarju 1864., pa izvajam še iz tega, ker so Levstiku podatki o Prešernovem bivanju v Ribnici, ki jih je omenjenega meseca prejel od graščaka Rudeža (LZ 1925, 106), ko to piše, še neznani.

Tudi v tem svojem spisu Levstik ni povedal posebno mnogo novega, pač pa ponovil tudi marsikatero napako Germonikovega «šmarna». Za najboljšo karakterizacijo spisa smatram Levstikove lastne uvodne besede: «Da bi pokazal, da nič ne vem, da ne morem nikakor pisati Prešernovega životopisa, in menda nihče ne sam iz svojega znanja in iz tega, kar on sam ve, kolikor Slovencev nas je zdaj na svetu, zato sem zložil ta sestavek.» S tem izvemo pač vse. Sodim, da se je Levstik potrebe za izčrpno Prešernovo biografijo bolj zavedal nego kdorkoli, da bi pa bil storil, kar bi bil moral storiti, mu je manjkalo časa in pripomočkov.

Danes smo Levstiku hvaležni tudi za omenjena dva fragmenta, saj sta nam veren dokaz za delo o Prešernu v tisti dobi, ko so tiskane besede o našem največjem pesniku tako zelo redke; dokaz, da so se v dušah nekaterih predstavnikov mlajše generacije že vršile priprave za veliko in pomembno preorijentacijo v kritiki o Prešernu in Koseskem.

Izza začetka leta 1864. je skušal Levstik od prijatelja Rudeža izvedeti vse, kar bi se o Prešernu in o dobi Prešernovega bivanja v Ribnici sploh moglo dognati (LZ 1925, 45, 106). Naslednjega leta je po dr. Dolencu sprožil Levstik razgovor o Prešernovi biografiji v Slov. matici (LZ 1920, 553). A dne 2. decembra 1865. leta se je vršila v ljubljanskem deželnem gledališču javna Prešernova slavnost, za katero si je pridobil največ zaslug sicer Penn, a zopet tudi z Levstikovim sodelovanjem.

Kdor torej misli, da se je pričelo Levstikovo poglobljanje v Prešerna šele z njegovim vodstvom estetično-teoretičnega in praktično-udejstvujočega kulturno-bojnega nastopa Mladoslavencev, ni na pravi poti. Iz okoliščine, da so si glasniki nove dobe izbrali za svoj program nadaljevanje Prešernove tradicije, že sledi, da so se Prešernovega pomena takrat že zavedali in Levstik jim je pomenjal, kakor v vsaki drugi stvari, tudi v tem pogledu avtoriteto. Saj je tudi Stritar napisal v svojem pismu Levstiku leta 1866., ko je govoril o Prešernu, značilne besede: «Ti pa neki narveč veš.» Silva Trdina.

Goldoni na ljubljanskem odru v 18. stoletju. — V teh dneh, ko se je končno vendar spet pojavil Goldoni na repertoarju ljubljanske drame — s svojo «Krčmarico» —, ne bo nezanimivo, če opozorimo na to, da so Ljubljančani že pred več nego 150 leti imeli priliko, videti na svojem odru Goldonijeve